

Nr 1272

Av herrar **Hedlund** och **Wedén**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 129, angående revidering av läroplan för grundskolan.*

(Lika lydande med motion nr 1005 i Första kammaren)

En av hörnpelarna i grundskolebeslutet 1962 var att kommande förändringar skulle ske successivt och utan alltför långa tidsintervaller, en »rullande skolreform». Detta skulle vara förmånligt såväl för samhällets möjligheter att tillhandahålla tillräckliga resurser som för de direkt berörda, främst lärare och elever, möjligheter till anpassning och arbete. Skolöverstyrelsen har — redan innan grundskolan är genomförd över hela landet — tagit initiativ till en nödvändig reformering av läroplanen. Vi vill understryka det positiva i att SÖ låtit översynsarbetet ske i samarbete med berörda parter.

Vi instämmer i de principiella utgångspunkterna för propositionen. Erfarenheterna från grundskolans första år har kommit högstadiets konstruktion att framstå som allt mindre ändamålsenlig. Ur elevernas synvinkel har högstadiet varit svåröverskådligt och inte inneburit en lämplig avvägning mellan intressestyrda tillval och bibehållna valmöjligheter avseende fortsatta studier. Samtidigt har högstadiet för skolledningarna varit svåradministrerat och för samhället onödigt resurskrävande. Den föreslagna förändringen av antalet tillvalsalternativ och avskaffandet av linjedelningen i nionde årskursen är därför följdriktiga konsekvenser av dessa års erfarenheter.

En annan svaghet med det nuvarande högstadiet har varit den alltför teoretiska inriktning som de gymnasieförberedande linjerna gavs. Denna svaghet har accentuerats i och med att fler och fler elever har sökt sig till dessa linjer. Propositionen innebär att andelen icke-teoretiska ämnen på dessa linjer ökas från nuvarande 24 veckotimmar i de tre årskurserna till 33 veckotimmar. Detta är en välkommen förbättring.

Läroplansrevisionen

De elever som inte önskar läsa B-språk på högstadiet erbjuds i stället tre tillvalsalternativ från sjunde skolåret: teknik, konst och ekonomi. Tillvalsämnet får respektive 4, 3 och 4 veckotimmar i de tre årskurserna. En viktig förändring är att alla elever, oavsett tillvalsämne, utan komplettering är berättigade till fortsatta studier vid gymnasier och fackskolor.

De fyra linjer på det nuvarande högstadiet som har en mer praktisk inriktning — allmän-praktisk, teknisk-praktisk, handelslinje och hushållsteknisk linje — har de senaste åren rekryterat drygt 20 % av årskullarna.

Dessa linjer har haft en stark specialisering; 22 av 35 veckotimmar i nionde årskursen har ägnats åt yrkesämnen. Delvis har kanske rekryteringen till dessa linjer utgjorts av s. k. negativt tillval, d. v. s. av elever som inte trott sig klara av eller orka med någon av de teoretiska linjerna och därför tvingats välja en mer praktiskt inriktad linje. Otvivelaktigt är emellertid att flertalet elever på de praktiska linjerna har upplevt sin utbildning som värdefull, vilket bl. a. har omvitnats från lärarhåll. Ett flertal länskolnämnder och andra remissinstanser har understrukt att sloandet av dessa linjer kan komma att innebära en allvarlig försämring av dessa elevers situation.

Vi har tagit del av och kan till stora delar instämma i den tveksamhet och den kritik som väckts på denna punkt. Den sammanhållna nionde årskursen och möjligheten för alla elever att efter avslutad grundskola gå vidare till fortsatta studier på det gymnasiala stadiet väger dock tungt till förmån för det föreliggande förslaget. Dessutom behöver otvivelaktigt alla samhällsmedborgare i ökande utsträckning den bas av färdigheter i matematik, svenska och engelska samt den allmänna samhällsorientering som den föreslagna nionde årskursen avser att ge. Den föreslagna ökningen av teoretiska ämnen på de praktiska linjerna från nuvarande 9 till 18 veckotimmar i årskurs 9 måste därför anses motiverad.

Då blir det emellertid särskilt angeläget att tillvalsämnena teknik, konst och ekonomi utformas så att de praktiska momenten får en central ställning. De av SÖ presenterade kursplaneförslagen för tillvalsämnena teknik och ekonomi har kritiserats av bl. a. Facklärarförbundet och Lärarnas riksförbund såsom varande alltför lösliga och teoretiskt orienterade. En översyn bör därför göras i samband med det slutgiltiga fastställandet av kursplanerna. Dessa tillvalsämnen måste innehålla så mycket praktiskt utövande verksamhet att de kan upplevas som verkliga alternativ för de elever som har en sådan intresseinriktning.

En intressant nyhet är förslaget om s. k. fritt valt arbete. Enligt vår mening drar emellertid departementschefen en alltför snäv gräns för det fritt valda arbetet genom sitt uttalande i propositionen, att den för detta arbete avsedda tiden inte får användas till kompletterande undervisning i övriga ämnen. Om det fritt valda arbetet verkligen skall ligga i linje med elevernas intressen bör en begränsning av detta slag undvikas. Verksamheten bör organiseras av de lokala skolmyndigheterna i nära samverkan med eleverna utan formella inskränkningar. Inte minst betydelsefullt torde det vara att de praktiskt inriktade eleverna så fritt som möjligt får välja sysselsättning i enlighet med sina intressen. Avsikten är inte att det fritt valda arbetet

skall få karaktären av stödundervisning. Däremot måste naturligtvis elever och lärare vara oförhindrade att under fritt valt arbete ta upp frågor eller aktiviteter som anknyter till vanliga skolämnena. Exempelvis bör samhällsintresserade elever kunna få göra specialstudier av u-landsproblem, miljöfrågor e. d. medan andra koncentrerar sig på praktisk-estetiska aktiviteter.

Genom fortsatt individualisering av studiearbetet, nya pedagogiska metoder och läromedel samt genom ovannämnda modifieringar av det framlagda förslaget borde det vara möjligt att skapa ett högstadium som är ändamålsenligt för alla elever.

Maskinskrivning kräver målmedveten och regelbunden träning under en relativt lång period. Skolöverstyrelsen har därför föreslagit att ämnet görs obligatoriskt med 2 veckotimmar i årskurs 7. Ett stort antal remissinstanser har tillstyrkt detta. Departementschefen har dock avstyrkt förslaget och hänvisat maskinskrivningen till timmarna för fritt valt arbete. Detta finner vi mindre lämpligt. Maskinskrivning är en färdighet som alla har användning för utan att den har någon direkt anknytning till elevernas skilda intressen och talanger. Vi föreslår därför att maskinskrivning blir obligatoriskt ämne i årskurs 7 med 2 veckotimmar.

Orienteringsämnena har fått vidkännas en stark beskärning i propositionen, sammanlagt en minskning med 5 veckotimmar jämfört med det nuvarande högstadiet för elever på enbokatavslinjerna. Detta är särskilt att beklaga eftersom en del nya moment med stor betydelse har betonats i propositionen, t. ex. miljö- och samlevnadsfrågor, trafik, naturvård, bruket av alkohol, tobak och narkotika samt internationella företeelser och problem. Delvis torde denna minskning kunna kompenseras genom pedagogiska förbättringar, genom ökad ämnesintegration och genom uppdelning av stoffet på arbetsområden skärande tvärs över ämnesgränserna. Möjligheterna att inom de givna ramarna verkligen uppnå målsättningarna för läroplansrevisionen måste emellertid noga följas av skolmyndigheterna.

Kemi har drabbats särskilt hårt och har enligt förslaget endast 3 veckotimmar. Ingen motivering har lämnats för denna nedskärning. Med tanke på kemins ständigt ökande betydelse i vårt samhälle och i vår vardag kan vi inte acceptera denna förändring. Vi vill bl. a. understryka kemins stora betydelse för miljöfrågorna i vårt samhälle, t. ex. problemen kring vatten- och luftvård, kvicksilverfrågan och biociderna. Vi föreslår därför att orienteringsämnena ges ytterligare 1 veckotimme i årskurs 7 och att denna används för kemiundervisning.

Hemkunskap har i propositionen getts en omfattning av 5 veckotimmar, varav 1/2 veckotimme barnkunskap. Detta innebär en nedskärning med 1 veckotimme av skolöverstyrelsens förslag. Med tanke på hemkunskapens karaktär av grundläggande medborgarutbildning inom en rad för den enskilda individen synnerligen väsentliga områden — kost, bostad, ekonomi,

familj och samlevnad, konsumtion och barnavård — är en sådan minskning av ämnets omfång olycklig. Vi föreslår därför att ämnet hemkunskap ges ytterligare 1 veckotimme i årskurs 7.

Musik är för närvarande inte obligatoriskt på högstadiet. Eleverna väljer mellan ämnena musik, teckning och slöjd. Endast knappt 20 % har därvid valt musik som ett av sina två ämnen. Propositionen har föreslagit att musik skall ges 3 obligatoriska veckotimmar på högstadiet. Vi finner detta vara en omotiverad ökning av den obligatoriska tiden; särskilt med tanke på möjligheterna att inom ramen för fritt valt arbete låta eleverna tillgodose sina intressen för musik. Vi föreslår därför att den obligatoriska musikundervisningen minskas med 2 veckotimmar i årskurs 7. Förslaget innebär sålunda att musik erhåller 1 obligatorisk veckotimme i årskurs 8 alternativt i årskurs 9.

För att i årskurs 7 skapa utrymme för 2 veckotimmar maskinskrivning, 1 veckotimme orienteringsämne (kemi) samt 1 veckotimme hemkunskap krävs att förutom musik också det fritt valda arbetet tas bort i årskurs 7. För fritt valt arbete återstår då sammanlagt 4 veckotimmar i årskurserna 8 och 9. Genom detta blir årskurs 7 helt sammanhållen, förutom tillvalsämnet 4 veckotimmar. Först i åttonde årskursen, då eleverna hunnit vänja sig vid högstadiets arbetsformer, blir det aktuellt med ytterligare val — något som kan visa sig bli av godo såväl för arbetet i årskurs 7 som för elevernas möjligheter till välmotiverade beslut angående det fritt valda arbetet i årskurs 8.

Under senare år har allt större uppmärksamhet riktats på miljöfrågornas betydelse. Till miljöfrågorna hör inte bara de yttre betingelserna som natur, luft och vatten utan också i vid mening människans anpassning till den omgivande verkligheten. Den ökade betydelse i förhållande till ensidig materiell standardsträvan som bör tillmätas människans anpassning, trivsel och psykiska trygghet måste också prägla verksamheten vid våra skolor. Miljöfrågorna måste beaktas vid utformandet av läroplanerna såväl i grundskolan som i andra skolformer. Det är betydelsefullt att eleverna så tidigt som möjligt får kontakt med dessa frågor och därför bör miljöfrågor komma in redan på lågstadiet. Tyngdpunkten kommer dock naturligt nog att ligga på högstadiet. Flertalet ämnen på grundskolans läroplan torde i större eller mindre utsträckning ha anknytning till miljöfrågor i vid mening. Vi hälsar med tillfredsställelse att dessa frågor särskilt skall penetreras inom skolöverstyrelsen, men vi vill understryka att miljöaspekterna måste finnas med redan från början i de nya kursplanerna för alla stadier.

Skolmiljön

Miljöfrågorna måste naturligtvis också beaktas vid byggandet av skolor och vid inredningen av dessa. Det är nödvändigt att de som verkar i

skolan får utföra sitt arbete i en så stimulerande och trivsam miljö som möjligt. Särskilt i samband med denna omfattande revision av grundskolans läroplan är det nödvändigt att lokaler och skolmiljö utformas så att de kan bidra till uppnåendet av målsättningen.

Skolöverstyrelsens bedömning är »att befintliga högstadieskolors lokaler med vissa smärre modifieringar i stort sett skall vara tillräckliga för den nya läroplanens förverkligande». Departementschefen anser på samma sätt att »totalt sett bör dock de nu aktuella förslagen inte leda till ökade anspråk för skolbyggnadsändamål».

Denna förtröstan hos de ledande skolmyndigheterna kontrasterar hjärt mot den oro och tveksamhet som redovisas av ett stort antal remissinstanser. Kommunförbunden och Skolledarförbundet anser att nya lokalprogram snarast måste utarbetas både för planerade och redan befintliga skolor. Sveriges lärarförbund och Lärarnas riksförbund pekar på en rad otillfredsställda lokalbehov som skapas eller förstärks genom läroplansrevisionen. Det gäller t. ex. rum för storklassundervisning, samlingshall, läromedelscentral, arbets- och mottagningsrum för lärare, studie- och uppehållsrum för elever samt lokaler för elevråd och klubb- och fritidsaktiviteter. SL för också fram förslag om en tidsplan för komplettering av grupperum och LO aktualiserar behovet av en lokal med serveringsmöjligheter utöver skolbespisningen.

Dessa synpunkter tillsammans leder oss till slutsatsen, att departementschefens och SÖ:s bedömningar är alltför optimistiska om det också i verkligheten skall bli möjligt att förverkliga läroplanens intentioner. Kungl. Maj:t bör därför omedelbart låta utarbeta nya lokalprogram såväl för nybyggnad som för modifiering av redan befintliga lokaler.

Skrivhjälp och institutionstekniker

Genom beslut av 1964 års riksdag utgår statsbidrag till personal för skrivuppgifter och till institutionstekniker för de naturvetenskapliga och tekniska ämnena vid gymnasierna och fackskolorna. Motsvarande personalbehov måste anses föreligga på grundskolans högstadium och enligt vår mening bör statsbidrag utgå även till skrivhjälp och institutionstekniker knutna till detta stadium. Om personal av detta slag anställes skulle lärarna i större utsträckning kunna ägna sig åt pedagogiska uppgifter med effektivare undervisning som följd. Kravet på institutionstekniker får större tyngd allteftersom nya tekniska hjälpmedel kommer till användning. I många fall torde lärarna naturligt nog inte besitta de kunskaper som krävs för skötseln av olika slag av apparater, och det går inte att bortse från risken av att dessa får stå oanvända i brist på för begagnandet lämplig perso-

nal. Enligt vår mening bör riksdagen sålunda uttala, att statsbidrag skall utgå till skrivhjälp och institutionstekniker på högstadiet.

Elevvård

Det nya högstadiet och de nya pedagogiska metoderna kommer att ställa både elever och lärare på svåra prov. Kursplanerna är omfattande och tids-schemat kommer att bli pressat. Ett av problemen redan på dagens högsta-dium är de otillräckliga resurserna för elevvård. Klassföreståndaren har svårigheter att vid sidan av undervisningen också intressera sig för elevernas och klassens problem. Med ytterligare tid för dessa uppgifter skulle sannolikt klassföreståndarsystemet fås att fungera bättre. Vi föreslår att inom ramen för en försöksverksamhet ett antal skolor tilldelas extra resurs-timmar för elevvård, t. ex. för att användas som extratid åt klassföreståndare.

Avslutningsvis vill vi understryka vikten av att kursplaner och anvisningar fastställs snarast så att läroböcker och andra läromedel kan framställas i god tid före läroplanens ikraftträdande höstterminen 1970.

Med stöd av vad som ovan anförts hemställas,

att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 129 måtte

I. godkänna att grundskolans läroplan får i sina huvuddrag den utformning och det innehåll som förordas i propositionen, dock med sådana modifieringar i förhållande till departementschefens förslag att

- a. beträffande tillvalsämnena teknik, ekonomi och konst de praktiska momenten ges en central ställning på i motionen anförda grunder,
- b. i årskurs 7 anslås 1 veckotimme till hemkunskap samt ytterligare 1 veckotimme till orienteringsämnen (kemi) enligt i motionen anförda riktlinjer,
- c. att de under b. krävda förändringarna möjliggöres genom att fritt valt arbete utgår i årskurs 7 samt
- d. maskinskrivning införes som obligatoriskt ämne med 2 veckotimmar i årskurs 7 och musik utgår som obligatoriskt ämne i denna årskurs;

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att fritt valt arbete må utformas av de lokala skolmyndigheterna i samverkan med eleverna utan de inskränkningar beträffande ämnesval som ges i propositionen, dock så att stödundervisning inte förekommer;

III. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att miljöaspekterna redan från början beaktas i de nya kursplanerna på alla stadier;

IV. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande av lokalprogram enligt i motionen anförda riktlinjer;

V. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att försöksverksamhet företas med särskilda resurstimmar för elevvård enligt i motionen angivna riktlinjer; samt

VI. besluta att statsbidrag skall utgå till skrivhjälp för lärare och institutionstekniker på grundskolans högsta stadium enligt ordning som motsvarar den för gymnasier och fackskolor gällande.

Stockholm den 31 oktober 1968

Gunnar Hedlund (cp)

Sven Wedén (fp)
